

DUBROVAČKI ROD MIKOČIĆ-UTVIČIĆ U BOSNI TIJEKOM 15. STOLJEĆA

PAVO ŽIVKOVIĆ
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 949.715:929.5 Mikočić-Utvičić
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno
Received: 1992-06-04

Razvoj rudarstva i kreditne trgovine u Bosni tijekom 14. i naročito u 15. stoljeću doveo je veći broj Dubrovčana u tamošnje rudarsko-trgovinske centre da tamo djeluju i žive. Među takvima su bili i članovi roda Mikočića-Utvičića, podrijetlom iz Dubrovnika. Jedan broj njihovih članova živio je i radio u Foči, gdje su ob služivali i položaj tamošnjeg kneza, konzula, sudaca i drugih državnih funkcija koje su postojale u brojnim dubrovačkim kolonijama u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne i Huma. Iako su živjeli u Foči, svoju aktivnost su proširivali i na druge bosansko-humske gradove po zemljama Pavlovića i Kosača.

Članovi toga roda bili su rodbinski povezani s domaćim istaknutim ljudima, kakvi su između ostalih bili Tezalovići, ugledne osobe na dvoru najprije kneza Pavla Radenovića a onda i njegovih sinova vojvode Petra i Radoslava Pavlovića.

Svojim boravkom i aktivnostima ovaj dubrovački rod doprinio je prenošenju dubrovačkih utjecaja u kulturi, upravi, poslovanju i drugim segmentima života koji su u grad podno Srđa prispjevali sa Zapada a otuda dolazili ovim posredničkim ulogama u Bosnu.

Najistaknutiji član ovog dubrovačkog roda koji živi i djeluje u dubrovačkoj koloniji u Foči bio je Radić Utvičić-Mikočić, koji se nalazio na položaju kneza, konzula i suca u Foči a bio je posrednik u vrlo značajnim pregovorima između dubrovačke vlade i Pavlovića oko nekih važnih stvari gospodarske prirode pa i kupovine i širenja posjeda Dubrovačke Republike u Konavlima.

Ova dubrovačka građanska familija bavila se nešto obimnijim kreditno-trgovinskim poslovima, kako sa samim Dubrovčanima tako i s domaćim ljudima koje je uključivala u suvremene tokove gospodarskog života u Bosni. Bili su snahdjevači dubrovačkih trgovaca konjuktornom rohom, prije svega plemenitim metalima i drugom vrstom trgovinskih artikala. Članovi ove dubrovačke familije samo su jedan u nizu drugih primjera migracijskih tokova s juga na sjever iz Dubrovnika u Bosnu i Hum, a takvih je bilo za spomenuto razdoblje mnogo.

Nagli gospodarski razvoj Bosne i Huma tijekom 14. i 15. stoljeća, kao i pojava većeg broja gradskih naselja, stvorili su preduvjete za opsežnije trgovinske i obrtničke poslove, kako Dubrovčana tako i domaćih ljudi. U većim trgovinskim i rudarskim središtima dolazi do osnivanja većeg broja dubrovačkih kolonija i koncentracija Dubrovčana u bosansko-humska gradska i rudarska naselja. Nastupilo

je vrijeme velikih migracijskih kretanja iz pravca jug - sjever, sjever - zapad i obratno. Ta migracijska kretanja, u koja su najvećim brojem uključeni Dubrovčani, bila su uvjetovana prije svega gospodarskim razlozima. Tijekom 15. stoljeća Dubrovčani u većem broju preplaviše bosansko-humska rudarska i trgovinska naselja u kojima su vidjeli mogućnosti velikih zarada kroz trgovinu prije svega plemenitim metalima kojima je Bosna raspolagala a koji su u Evropi bili veoma traženi.

Djelatnost pridošlih Dubrovčana u Bosni i Humu tijekom 15. stoljeća nije se odvijala samo kroz trgovinu, i nije se ogleđala samo kroz pojedinačne slućajeve, već je bilo i takvih koji su zbog prirode posla bili vezani na duže vrijeme za pojedina gradska i trgovinska naselja Bosne i Huma. Koncentracija Dubrovčana u manjem ili većem broju, u nekom od rudarskih ili trgovinskih naselja Bosne i Huma, pridonijet će stvaranju dubrovaćkih kolonija u tom dijelu Balkanskog poluotoka. Situacija je još uočljivija tijekom 15. stoljeća, kada je priliv Dubrovčana bio veći zahvaljujući prije svega razvoju rudarstva, trgovine i obrta. Koliki je taj priliv tijekom 15. stoljeća najbolje svjedoči činjenica što se uvećava i broj gradskih naselja koja poprimaju znaćajno mjesto u gospodarskom razvoju bosansko-humske države 15. stoljeća. Taj novopridošli dio dubrovaćkog stanovništva potjecao je iz razlićitih društvenih slojeva, od istaknutih predstavnika dubrovaćkog plemstva, preko građanstva do obićnih pućana. Bilo je dosta i crkvenih lica koji prate svoje sugrađane i opslužuju ih u vjeri i vjerskim potrebama podižući samostane i crkve katolićke vjere u brojnim njihovim kolonijama po Bosni i Humu, kakav je slućaj sa Srebrenicom, Zvornikom, Teoćakom, Olovom, Cernicom, Gackom, Konjicom, Drijevimama, Foćom, Praćom i drugim istoćnobosanskim i istoćnohercegovaćkim gradskim naseljima. Među brojnim Dubrovčanima koji se i duće nastaniše u Bosni i Humu bili su i ćlanovi roda Mikoćića koji nose i drugo ime - Utvićići, podrijetlom iz Dubrovnika a nastanjeni u Foći.

Namjera nam je da ovim ćlankom osvjetlimo malo više gospodarsku, polićićku i društvenu aktivnost ćlanova te obitelji u Foći na osnovi pronaćenih arćivskih podataka koji su do danas malo ili, bolje reći, skoro nikako bili poznati znatnoj javnosti. Kroz prizmu ove dubrovaćke familije mogu se izvlaćiti odrećeni zakljućci za brojne druge Dubrovćane koji su živjeli i djelovali u Bosni i Humu tijekom 14. i 15. stoljeća i koji su bili uključeni u migracijska kretanja navedenog vremenskog razdoblja.

Ćlanovi roda Utvićić ili, kako su ih još zvali, Mikoćić živjeli su u Foći ali su svoju aktivnost i boravak usmjeravali i na druga bosanska gradska naselja, prije svih na Višegrad i Fojnicu. Bili su u rodbinskim vezama s istaknutom novoplemićkom familijom Tezalovića, koja je ugled i slavu stjecala na dvoru

najprije kneza Pavla Radenovića a potom njegovih sinova vojvode Petra i Radoslava Pavlovića. O rodu Utvičića do sada se nije znalo gotovo ništa. Tu i tamo mogli su se naći uzgredni šturi podaci vezani za neke druge osobe ili prilike, kakav je slučaj s nekim radovima D. Kovačić-Kojić.¹ No i ti podaci su dosta zamagljeni i nedovoljno jasno upotrijebljeni pa su ostali ili nedorečeni ili neprecizno interpretirani.

Rod Utvičić-Mikočić zaslužuje nešto više pažnje i povijesnog razmatranja, jer su svojom aktivnošću, bilo da se radi o gospodarskoj, upravnoj ili političkoj, ostavili vidnog traga na odnose Bosne i Dubrovnika tijekom 15. stoljeća. Bili su oni u velikoj mjeri most povezivanja Dubrovčana sa Bosancima, prije svih s oblasnim gospodarem vojvodom Sandaljem Hranićem i Radoslavom Pavlovićem. Zbog svega toga želimo ovim člankom nešto više reći o cjelokupnoj njihovoj aktivnosti od prvih njihovih spominjanja do iščeznuća s povijesne pozornice, a to je vrijeme prve polovine 15. stoljeća, točnije između 1402. do 1446. godine. Njihova aktivnost, koja se svodi na gospodarske, političke i upravne poslove, ostavila je traga i na kulturnom i društvenom planu srednjovjekovne Bosne i Huma.

U brojnim poslovnim i sudskim knjigama Dubrovačkog arhiva tijekom 15. stoljeća nailazimo na podatke o pojedinačnim slučajevima ili čak i o cjelokupnim familijama koje su napustile Dubrovnik i nastanile se u Bosni i Humu, prije svega u rudarskim i trgovinskim gradskim naseljima. Neki od njih su po dolasku u Bosnu sklapali rodbinske veze s domaćim ljudima te tako utirali put dužeg boravka ili čak i trajnijeg u Bosni i Humu. Među takve treba ubrojiti i članove obitelji Mikočić-Utvičić, koji se na početku 15. stoljeća nastaniše u Foči, posjedu Sandalja Hranića.

Foča je u to vrijeme bila značajan trg i raskrižje trgovinskih putova koji su iz Dubrovnika vodili u unutrašnjost prema sjeveru do Srebrenice a preko nje i u Srbiju pa čak i u Ugarsku, a drugim krakom preko Foče na Kosovo, u tamošnja značajna trgovinska i rudarska središta: Pljevlja, Priština, Trgovište, Janjevo, Brskovo i druge. Kao takva Foča je bila dosta privlačna za brojne Dubrovčane koji se tamo nastaniše na kraće a neki i na duže vrijeme. Tu se skrasila i obitelj Mikočić-Utvičić, koja je uživala velik ugled ne samo u Gradu podno Srđa već i u Bosni. U Foči su članovi te familije ob služivali dubrovačku vlast bilo u svojstvu konzula ili sudaca, pa ponekad i kao posrednici u pregovorima s oblasnim

¹ Desanka K o v a ě v i ć, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Naučno društvo NR BiH, Djela, knj. XVIII, Odjeljenje historijsko-filoloških nauka, knj. 13, Sarajevo, 1961. (dalje: K o v a ě v i ć, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*); I s t a, *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1978. (dalje: K o v a ě v i ć - K o j i ć, *Gradska naselja*); I s t a, "O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne", *Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu*, 6, 1970-71, 333-345. (dalje: K o v a ě v i ć - K o j i ć, "O knezovima".)

gospodarima. No, osnovna im je značajka trgovinska aktivnost i širenje gospodarskih veza s domaćim ljudima različitog profila, bilo da je riječ o zanimanju ili društvenom sloju.

Među istaknutije članove familije Mikočić, koji su upotrebljavali i prezime Utvičić, a da se ne zna po čemu ili po komu, spada prije svih Radić Mikočić, zvani Utvičić. U dubrovačkim notarskim spisima javlja se on na samom početku 15. stoljeća i to u svojstvu trgovca i dužnika koji podiže robu i novac na zajam od veoma uglednih i utjecajnih Dubrovčana kakvi su Gučetići, Sorkočevići, Gradići, Butkovići, Bunići i drugi.² Među brojnim članovima obitelji Mikočić spominju se i sinovi Radića: Mikoč, Radoje i Brajko, za kojeg nismo sigurni da je bliži srodnik Radića.³

Boravak u Foči i tamošnju aktivnost članovi ove obitelji vezali su poslovno i rodbinski s domaćim ljudima. Tako se pouzdano može ustvrditi da je Radićev sin Mikoč Utvičić bio oženjen Jelačom, kćeri Braila Tezalovića, trgovca i diplomata na dvoru porodice Pavlovića.⁴ Da li je Mikoč s Jelačom imao nekog potomka ostaje nepoznato, no čini se da toga nije bilo kad se proanalizira testament koji je Brailo Tezalović ostavio iza sebe kao i onaj što ga je ostavila sama Jelača na ostavštinu što je naslijedila od oca. Polog oca od 200 dukata, što je pohranjen u dubrovačku Komunu na čuvanje i dobit, svojim testamentom Jelača ostavlja na korištenje rođacima Jurju Bogišiću, Brailovu nećaku, i Vlatku Pavloviću, svom rođaku.⁵ Malo znamo i o potomcima drugog Radićeva sina Radoja. Izvori o tome posve šute.

U rasvjetljavanju genealogije ove dubrovačke građanske porodice, koja većim dijelom živi i radi u Bosni a posjeduje od nekretnina kuću u Dubrovniku,

² Kod članova spomenutih obitelji Radić se zadužuje na manje i veće sume novca uz rok vraćanja od jednog do nekoliko mjeseci. Historijski arhiv u Dubrovniku (HAD): Debita Notarie, vol. XIII, fol. 261; vol. XIV, fol. 52; fol. 340; vol. XV, fol. 16'. (dalje: Deb. Not.) HAD: Diversa Notariae, vol. XIV, fol. 2'-32. (dalje: Div. Not.); Deb. Not. vol. XIV, fol. 52, 3. IX 1426. "Nos Radić Milovcicli dictus Utvicicli ipsius Radić..."; Deb. Not. vol. XIV, fol. 338', 30. IX 1429. "Nos Radić Utvicicli et Radoe et Micoch filii...".

³ Div. Not. vol. XIV, fol. 31, 30. IX 1423.

⁴ Ljuba S t o j a n o v i ć, *Stare srpske povelje i pisma*, 1/2, Beograd - Srem. Karlovi, 1934, str. 171-172 (br. 748). (Dalje: *Povelje i pisma* 1/2.) O Tezalovićima nešto više vidi kod: Pavo Ž i v k o v i ć, "Baštinici zaostavštine Braila Tezalovića", *Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu*, IX/1, 1973, 319-325, 321; I s t i, "Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića", *Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu*, X/2, 1974, 31-53; I s t i, *Ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u XIV i XV stoljeću*, Univerzal, Tuzla, 1986; I s t i, "Radić Ozrisaljić, trgovac i diplomata na dvoru porodice Pavlovića", *Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu*, 13, 1977, 311-321.

⁵ Juraj je sin Bogiše Hvalovića Tezalovića, brata Brailova. S t o j a n o v i ć, *Povelje i pisma* II/2, 748; Franc M i k l o š i ć, *Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*, Vienae, 1856, 476; Div. Not. XLIV, fol. 51-51', 16. II 1470. (Usporedi: Ž i v k o v i ć, "Baštinici zaostavštine Braila Tezalovića", 321.)

ostaju brojne nejasnoće i nedoumice, počevši od one tko bi mogao biti utemeljitelj roda Mikočića-Utvičića, od kada ona datira i do kada je ostala živjeti i djelovati u Bosni. Ako se uzme da je tijekom srednjega vijeka kod manje poznatih familija prevladavao običaj patronimika, a koji je tijekom srednjega vijeka pa i kasnije saživio gotovo kod svih slavenskih naroda, onda bi slijedio zaključak da je utemeljitelj ovog roda bio izvjesni Mikoč koji je nosio nadimak Utvičić. I u Dubrovniku, kao uostalom i drugim srednjovjekovnim južnoslavenskim zemljama, prezime se dobijalo po ocu, osim kod uglednih i ustaljenih plemićkih obitelji koje su se po ustaljenom prezimenu prepoznavale, kao na primjer u Dubrovniku: Bunići, Gundulići, Gučetići, Sorkočevići, Butkovići i drugi hrvatski plemićki rodovi u Gradu podno Srđa. Tijekom srednjega vijeka pa i kasnije nekada je nadimak bio mnogo poznatije obilježje od samog prezimena. Takav je slučaj i sa Mikočićima, koji su mnogo poznatiji po nadimku Utvičići, po kojem ih prepoznaju kako oni u Dubrovniku tako i oni u Bosni. Od čega je došao taj nadimak, nije nam poznato.

Ostaje nepoznanica i kad je Radić Mikočić, zvani Utvičić, kao najpoznatiji predstavnik tog roda, mogao biti rođen. Svakako je to moralo biti posljednjih desetljeća 14. stoljeća, s obzirom na to da ga na samom početku 15. stoljeća nalazimo kao iskusnog i zrelog trgovca i poslovnog čovjeka, koji posluje u zajednici (u društvu) sa sinovima, što upućuje na zaključak da su i oni već bili odrasli ljudi.

Nije nam poznato kada se točno ova familija doselila u Bosnu, ali to svakako nije moglo biti poslije 1435. godine, kada Radića Mikočića-Utvičića nalazimo na položaju dubrovačkog konzula u Foči.⁶ Na mjestu konzula Radića Mikočića, zvanog Utvičić, nalazimo i u Fojnici nešto kasnije, preciznije rečeno 1444. godine.⁷ Nije nam poznato da li je Radić Utvičić u Fojnici boravo duže vremena, no svakako to nije moglo biti duže od nekoliko mjeseci ili najviše godinu dana, jer ga ponovno nalazimo u Foči na istim poslovima u istoj službi 1446. godine. Čak bi se moglo zaključiti da je iste godine morao doći u Foču gdje se protiv njega vodi parnica pred tamošnjim sudom, a koncem svibnja spomenut je

⁶ Radi se o jednoj te istoj osobi, a ne o dvije kako to iznosi Desanka K o v a - č e v i ć - K o j i ć, "O knezovima u gradskim naseljima", str. 337. Identifikacija Mikoča nije dobro poznata, kako navodi D. K o v a č e v i ć - K o j i ć u istom radu na strani 337. Ne znam zbog čega nije poznata kad izvori izričito navode tko je tko. Izvori kažu da je on sin Radića Mikošića zvanog Utvičića (Deb. Not. vol. XIV, fol. 340, 2. X 1429, fol. 340, 5. X 1429.) Radić je Utvičić Milovčić a ne Utvičić kako to navodi Desanka K o v a č e v i ć (Trgovina, 76, 77), što potvrđuju sljedeći izvorni podaci: Deb. Not. vol. XV, fol. 168; 13. II 1432. vol. XVI, fol. 253, 17. VIII 1434; Div. Not. XIX, fol. 52, 17. VIII 1434. Deb. Not. vol. XIV, fol. 339, 1. X 1429; HAD: Diversa Cancellariae, vol. XLV, fol. 44', 1. X 1429.

⁷ HAD: Acta Consilii Minus: vol. X, fol. 48, 26. VI 1444; fol. 51, 10. VII 1444.

čak kao konzul u Foči.⁸ Čini se da je on u Fojnicu na položaj konzula pošao na kraće vrijeme, da bi se onda vratio u Foču, gdje zauzima mjesto suca 1446. godine.⁹

Radić Mikočić zvani Utvičić zajedno sa svojim sinovima i cjelokupnom obitelji boravi u Foči i prije 1435. godine, kada je spomenut u svojstvu konzula. Njegovo spominjanje vezano je za trgovinske i kreditne poslove koje je obavio tijekom 1421. godine, kada se on uključuje u kreditno-trgovinske poslove kao i brojni drugi dubrovački podanici. Te godine Radić Utvičić uzima nešto skromniji zajam od trideset i dva i pol dukata kod Dubrovčanina Juraka Brankovića uz rok od tri mjeseca.¹⁰ Radić Mikočić zvani Utvičić od tada živi u Foči i njegova aktivnost kroz kreditno-trgovinske ili konzulsko sudačke poslove traje sve do 1446. godine, reklo bi se uz manje prekide. Te godine (1446) Radić Utvičić se posljednji put spominje u povijesnim vrelima Dubrovačkog arhiva vezanim za Foču ili Dubrovnik. Iste godine spomenut je i kao sudac u Foči i to u službi dubrovačke vlade. Taj sud je djelovao u sporovima Dubrovčana ili mješovitim sporovima s bosanskim podanicima.¹¹

Kreditno-trgovinska aktivnost Radića Mikočića zvanog Utvičić uočava se i nekoliko godina kasnije, samo taj put nju karakterizira ortakluk ili koleganciji (*socii*) sa sinom Mikočcem. O kakvim se poslovima radi najbolje će posvjedočiti vrijednost kreditno-trgovinskog posla učinjenog s Dubrovčaninom Junijem Gradićem i Antonijem Butkovićem, dvojicom uglednih dubrovačkih nobila, čija se vrijednost procjenjuje na 687 dukata i 227 perpera.¹² Tako velike sume zaduženja svojstvene su samo kreditno sposobnim trgovcima i poslovnim ljudima od ugleda i povjerenja kakvi su, čini se, bili i Utvičići-Mikočići. Ne raspoložemo podacima koji bi nam pobliže osvijetlili čime su to sve Utvičići trgovali i koji su artikli dominirali u izvozu a koji u uvozu, bilo da se radi o Dubrovniku ili Bosni. Također ostaje nepoznanicom čime su oni kao dužnici podmirivali zaduženja, no bit će najbliže istini da se radilo o značajnim izvoznim artiklima iz Bosne, kakvi su bili plemeniti metali, olovo, stočarski proizvodi i stoka te poljoprivredni proizvodi, a u izvozu dominirala je sol i tkanine.

⁸ Blaž Latiniza pokreće spor protiv Radića Utvičića pred konzulom i sucima na početku veljače 1444. godine (Cons. Minus, vol. X, fol. 12^v, 4. II 1444; fol. 41, 27. V 1444).

⁹ U Foči je bio najkasnije sredinom studenoga 1446. godine, kada je bio nazočan kao sudac zajedno s Dragojem Gučetićem u sporu Radića Bogđinovića i Cvjetka Cinovića (Cons. Minus, vol. XI, fol. 53^v, 10. XI 1446.)

¹⁰ Deb. Not. vol. XIII, fol. 261, 7. II 1421.

¹¹ Cons. Minus, vol. XI, fol. 53^v, 10, XI 1446. Usporedi: D. K o v a č e v i ć - K o j i ć, "O knezovima u gradskim naseljima", 338, nap. 43.

¹² Deb. Not. vol. XIV, fol. 52, 3. IX 1426.

S obzirom na to da su Utvičići živjeli i djelovali u Foči, koja nije bila rudarsko središte, ne znači to da oni nisu trgovali metalima (srebro, zlato, olovo, željezo i drugo) kao i poljoprivredno-stočarskim proizvodima kakvi su meso, sir, koža, živa stoka, med, vosak, kuneće krzno. Na tome su ostvarivali velike dobiti, zahvaljujući čemu su i stekli zavidan kapital kojim su raspolagali u Foči i Gradu podno Srđa čiji su podanici ostali do kraja života. Da su Mikočići-Utvičići bili veliki snabdjevači Bosne tkaninama, potvrđuje i činjenica da su učestalo obavljali kreditno-trgovinske poslove s poznatim dubrovačkim suknom Petrom Pantelom, te dubrovačkim solarima kod kojih je Petar Pantela bio jamac za Radića Utvičića i njegove sinove. Za uzvrat Radić se obvezivao Petru Panteliću naći i opskrbiti ga stručnjacima za bojanje sukna i obradu vune. Tako mu je pronašao jednog od poznatih stručnjaka bojadisarara Juraja Pripčinovića, koji po nagovoru Radića odlazi na rad kod Petra Pantele uz određenu nadoknadu.¹³

Utvičići su, kako se to iz povijesnih vrela daje zaključiti, bili uredne platiše i podmiritelji duga. U jednoj kreditno-trgovinskoj transakciji s Ivanom Vučetićem iz Dubrovnika, Radić Utvičić poravnava sve račune dugovanja, o čemu svjedoči priznanica o prestanku svih međusobnih potraživanja s jedne i druge strane.¹⁴

Radić Utvičić-Mikočić je poslovao s Dubrovčanima raznih profila i zanimanja kao i predstavnicima različitih staleža u Dubrovniku i Bosni, počevši od najistaknutijih nobila, preko obrtnika, trgovaca (građana) do pučana. Odlazio je u Grad podno Srđa noseći tamo robu, a u isto vrijeme je otuda donosio robu u Bosnu, na trg u Foču i Višegrad, kamo ga najviše nalazimo u tim poslovima. Održavao je poslovne veze sa sukmarima, bojadisarima, solarima i drugim obrtnicima, što upućuje na zaključak da se bavio raznorodnim poslovima i trgoval raznovrsnom robom.

Radić Utvičić spada u red Dubrovčana koji žive i djeluju u Bosni i njenim gradskim, rudarskim i trgovinskim središtima, kao uostalom i brojni drugi trgovci, obrtnici, zakupci carina, zakupci rudnika i trgova ili kao dubrovački državni službenici: ministri financija na dvorovima kraljeva i oblasnih gospodara, konzuli, sudci, poklisari i drugi činovnici. Za službu konzula ili suca od dubrovačke vlade bio je on nagrađen stanovitom novčanom prinaldležnošću, reguliranu pravilima (Statutom) Dubrovačke komune.

Najveći razlog brojne koncentracije Dubrovčana u njihovim kolonijama po Bosni i Humu je svakako trgovina i rudnici snabdjevači plemenitim metalima, za kojima je zapadna Evropa gladovala u 14. i 15. stoljeću. Dubrovčani su bili posrednici u tim transakcijama, a među njima i članovi roda Utvičića. Najveće koncentracije Dubrovčana uočljive su u Srebrenici, Visokom, Fojnici, Kreševu,

¹³ Ibid., fol. 334', 18. IX 1429.

¹⁴ Div. Canc. vol. XLV, fol. 44', 1. X 1429.

Zvorniku, Cernici te u nešto manjoj mjeri u Goraždu, Foči, Prači, Gackom, Tjentištu, Olovu, Jajcu i drugim gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne i Huma.

Bosna je, reklo bi se gotovo preko noći, postala oaza Dubrovčana, koji su u njoj mogli ostvariti velike dobiti, profite i bogatstva. Velik broj Dubrovčana tamo boravi kraće ili duže vrijeme, od jedne do nekoliko godina pa i nekoliko desetljeća, a nije rijedak broj ni onih koji su tamo ostajali do smrti, o čemu svjedoče brojni testamenti napravljeni u Fojnici, Kreševu, Visokom, Olovu, Jajcu i drugim gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne. Priliv Dubrovčana u Bosnu i Hum uočljiv je još iz vremena bana Stjepana II Kotromanića (prva polovica 14. stoljeća) a onda se sve više intenzivira u vrijeme bosanskih kraljeva Tvrtka I, Dabiše, Grube, Ostoje, Tvrtka II i Stjepana Tomaša, do dolaska Turaka i njihova zaposjedanja Bosne, kada se broj naglo smanjuje. To je vrijeme intenziviranja rudarske proizvodnje u Bosni a s njom i razvoja trgovinskih odnosa. U val novopridošlih Dubrovčana tijekom 15. stoljeća upali su i članovi roda Mikočića, koji su zahvaljujući toj okolnosti stekli slavu i bogatstvo.

Nešto jače intenziviranje dubrovačke kolonije u Foči uočljivo je tijekom prvih desetljeća 15. stoljeća, napose poslije 1421. godine, kada na vlast u Bosni dolazi Tvrtko II Tvrtković, koji obnavlja sve povlastice i ugovore o slobodi trgovine i kretanja Dubrovčana po njihovoj zemlji. Na sličan način su postupili i oblasni gospodari vojvoda Sandalj Hranić, Radoslav Pavlović i druga krupna bosanska vlastela. U razdoblju između 1421. i 1448. godine u Foči je kolonija Dubrovčana imala blizu sto članova. Pretežno su to bili trgovci i obrtnici iz redova dubrovačkog građanskog sloja društva. I između njih samih uočljiva je društvena diferencijacija. Neki od Dubrovčana, prije svega oni viđeniji i imućniji, bili su učestalo imenovani za sudce ili konzule u dubrovačkim kolonijama što su postojale u Bosni i Humu. Međutim, bilo je takvih i iz redova građanstva, kakvi su bili Utvičići, čiji su članovi više puta ob služivali te funkcije u Bosni. Dvojica Utvičića-Mikočića - Radić i njegov sin Mikoč, službu konzula i suca opsluživali su nekoliko godina u razdoblju od 1440. do 1446. godine s manjim prekidima, nešto u Foči a nešto u Fojnici. Sasvim je sigurno da su to bili ljudi koji su se izdvajali od drugih po svom ugledu, bogatstvu i obujmu kreditno-trgovinskih poslova. Među istaknutije Dubrovčane koji su se nalazili više puta na mjestu konzula ili suca u gradskim naseljima srednjovjekovne bosanske države, i koji su boravili u dubrovačkim kolonijama duže vrijeme, spadaju Vukac Mura, koji je čak šesnaest puta biran u sudsku komisiju i pet puta biran za konzula u srednjobosanskim rudarskim i gradskim naseljima. Vrijedan spomena je i Bogdan Radovanić koji je petnaest puta sudjelovao u sudskim komisijama i tri puta bio biran za konzula, zatim Živko Milinović sa dvanaest sudjelovanja u sudskim

komisijama i dva puta konzul, Lukša Đurković, Maroje Đurđević, Nikša Radinović te Utvičići-Milovčići sa nešto manje sudjelovanja u sudskim komisijama i položaju konzula.¹⁵

Za sve članove dubrovačkih kolonija koji su migracijskim kretanjima dospjeli u Bosnu i Hum osnovna je značajka da se bave kreditno-trgovinskim poslovima te poslovima zakupa carina i rudnika. Slična karakteristika se može izreći i za članove roda Mikočića-Utvičića iz Foče. Za njihovu trgovinsko-kreditnu aktivnost najviše podataka daju knjige zaduženja, sudske knjige, te razna pisma upućena dubrovačkoj vladi, kao i same odluke dubrovačkih vijeća, prije svih Malog vijeća, gdje su notirani kao konzuli ili suci.

Knjige zaduženja *Debita Notarie* i *Diversa Cancelallariae* donose podatke o njihovoj zaduženosti i obvezama vraćanja duga robom ili novcem, koje su uzimali kod dubrovačkih nobila ili trgovaca i obrtnika. Utvičići-Mikočići, kao uostalom i brojni drugi članovi dubrovačkih kolonija u Bosni i Humu, posluju sami ili u društvu (coleganciji) s drugim domaćim ljudima ili Dubrovčanima. Tako, na primjer, Radić Mikočić zvan Utvičić ima za ortaka "socia" članove uže rodbine, a nisu rijetki slučajevi i njegove potpuno samostalne gospodarske aktivnosti. Cjelokupna vrijednost njihovih poslova zabilježenih u dubrovačkim notarskim knjigama penje se do sume od preko dvije tisuće dukata, što je karakteristika samo viđenijih dubrovačkih trgovaca i poslovnih ljudi.

Način trgovinskih poslova, te druge aktivnosti Dubrovčana u kolonijama diljem Bosne i Huma, donekle se razlikuje od one vezane za sam grad Dubrovnik. Utvičići-Mikočići, kao uostalom i drugi Dubrovčani u kolonijama po Bosni i Humu, osim što se bave uvozom i izvozom robe, trguju i na malo s domaćim ljudima bosansko-humskih gradskih naselja. Neki otvaraju i svoje trgovinske radnje (butige) po Bosni, što ne možemo reći i za Utvičiće, jer nam podaci o tome ništa ne kazuju.

Kreditno-trgovinska aktivnost članova roda Mikočića-Utvičića dolazi naročito do izražaja tijekom trećeg desetljeća 15. stoljeća, od samog početka njihova boravka u Foči. Njihovi zajmodavci i trgovinski partneri su: Jurak Branković, Toma Gučetić, Junije Gradić, Juraj Pripčević, Petar Pantela, Toma Bunić, Ivan Vučetić, Antonije Butković, Marin Sorkočević, Filip de Silva nećak Petra Pantele, Laurencije Gučetić, Mihajlo Pucić, Brajan Nenković, Jakša Božiković i drugi istaknutiji i manje istaknuti Dubrovčani. Kao što se može iz navedenog popisa kreditno-trgovinskih partnera Utvičića vidjeti, uočljivo je da se radi o najvećem dijelu uglednih dubrovačkih nobilitetskih familija, čiji članovi su

¹⁵ Cons. Minus, vol. II (1421); vol. III (1422-1425); vol. IV (1426-1427); vol. V (1431); vol. VI (1433); vol. VII (1437-1438); HAD: Reformationes, vol. XXXIV (1412).

u Dubrovniku obluživali najviše državne, sudske i gospodarske funkcije. Sveukupna vrijednost poslova koje su Mikočići-Utvičići napravili s Dubrovčanima i domaćim ljudima, zabilježena u notarskim knjigama, iznosi 2046,5 dukata, 32,5 perpera, 70 groša i 19 parvula.¹⁶ Kod vraćanja i podmirivanja obveza, kako se čini, bilo je i izvjesnih nepravilnosti i otezanja, o čemu svjedoče vijesti koje govore o sudskim sporovima. Jedan takav slučaj zbio se u Foči kada je Jakša Božiković putem suda morao iznuditi oduzetu robu i imovinu, i to, po svemu sudeći, u Foči gdje je Radić Utvičić bio konzul i sudac. Desilo se to 1444. godine kada je Radić Mikočić zvan Utvičić u svojstvu konzula silom oduzeo robu spomenutom dubrovačkom građaninu.¹⁷

Zbog neizmirenih obveza prema kreditorima, bilo je slučajeva kada se članovi roda Mikočić-Utvičića nisu smjeli pojavljivati u Gradu podno Srđa. Morali su tražiti propusnicu "salvum conductum" od jamaca ili dubrovačkih vlasti. Jedan takav slučaj vezan je za izmirenje obveza prema Petru Panteli i njegovu nećaku Filipu de Silvi koji im je morao garantirati slobodan prolaz i boravak u Dubrovniku nekoliko dana s robom.

Dolazak u Dubrovnik bio je onemogućen i zbog rata koji su Dubrovčani morali voditi s vojvodom Radoslavom Pavlovićem oko Konavala, što su ih otkupili od Pavlovića. Rat je vođen od 1430. do 1433. godine uz veoma živu diplomatsku aktivnost, u koju je bio uključen i Radić Utvičić. Za vrijeme trajanja rata dubrovačka vlada je zabranila trgovinske veze Dubrovčana s podanicima vojvode Radoslava Pavlovića, pa su tako bili onemogućeni i članovi roda Mikočića-Utvičića da slobodno trguju s podanicima Grada podno Srđa. Zbog spomenutog rata Utvičići su morali tražiti propusnicu "salvum conductum" kod dubrovačkih vlasti, uz garanciju nekog od Dubrovčana. Našli su je u osobi Filipa de Silve, poslovnog partnera, koji je naslijedio imanje i poslove Petra Pantele. Odlazeći u Dubrovnik Radić Utvičić je sa sobom nosio robu i jednog paradnog konja za Filipa de Silvu, koji je procijenjen na dvadeset dukata. Tom prilikom je morao, boraveći u Dubrovniku, izmiriti obveze uzete kod Petra Pantele na sumu od 130 dukata.¹⁸

Dug prema povjeriocima Radić Utvičić i njegovi sinovi podmirivali su i zalogom kuće kojom su raspolagali u Dubrovniku. Tako su dubrovčaninu Antoniju Butkoviću dali na korištenje vlastitu kuću na ime izmirenja duga od 31

¹⁶ Deb. Not. vol. XIII, fol. 261, vol. 14, fol. 29', fol. 52, fol. 334', fol. 338', fol. 340; vol. XV, fol. 168, fol. 168'; vol. XVI, fol. 253; vol. XX, fol. 11; vol. XXI, fol. 108'; Div. Not. vol. XV, fol. 39; vol. XIX, fol. 52; Div. Canc. fol. XLV, fol. 44'.

¹⁷ HAD: Lamenta de Foris, vol. XVII, fol. 179', 5. II 1444.

¹⁸ Div. Not. vol. XIX, fol. 52, 17. VIII 1434.

dukata i 17 groša uz rok od tri godine za korištenje kuće.¹⁹ Ovaj podatak nas upućuje na zaključak da Mikočići-Utvičići, unatoč činjenici da su svi živjeli u Foči, nisu željeli trajno raskidati veze s maticom domovinom, s Dubrovnikom, u koji su se mogli vratiti u slučaju nevolje, kakva se ukazala dolaskom Turaka u Bosnu i njihovim zaposjedanjem bosanskog kraljevstva sredinom 15. stoljeća.

Uloga Mikočića-Utvičića u vrijeme trajanja konavoskog rata, čini se, bila je dosta velika. Dubrovčani su za vrijeme trajanja toga rata razvili veoma živu diplomatsku aktivnost, s nakanom da u savez protiv vojvode Radoslava Pavlovića uključe što veći broj članova, prije svega uglednih bosanskih velikaša, kakav je između ostalih bio i vojvoda Sandalj Hranić. U tim planovima od koristi su im bili njihovi građani članovi roda Mikočića-Utvičića. Šaljući poslanstvo na dvor vojvode Sandalja Hranića Dubrovčani daju instrukcije svojim poklisarima da u slučaju da im uredba novaca za podmićivanje i nabavku darova ili druge potrebe obrate se na Radića Utvičića koji se nalazi u Foči.²⁰ Osim toga koristili su i njegove rodbinske veze s Brailom Tezalovićem, utjecajnim komornikom i provestijarom na dvoru vojvode Radoslava Pavlovića, kojeg su primili za svoga građanina i obdarili ga novcem, vrijednim poklonima i komadom zemlje u Konavlima.²¹ Sve su to potvrde da je obitelj Mikočić-Utvičić vrlo ugledna, a više od svih Radić, i dovoljno imućan i dosta utjecajan kako u Dubrovniku tako još više u Bosni, točnije u Foči, iako tih godina trajanja rata on još uvijek ne obslužuje funkciju konzula ili suca. Sva ova posredovanja i rodbinske veze s Tezalovićima bila su mu od koristi za daljnja napredovanja kod dubrovačkih vlasti.

Po okončanju konavoskog rata Utvičići obnavljaju svoje kreditno-trgovinske poslove s Dubrovčanima. Vidimo ih u knjigama zaduženja za 1434. godinu, da su dužnici Laurencija Gučetića i Bojka Nenkovića. Te godine njihov odlazak u Dubrovnik u tijesnoj je svezi i s podmirenjem svih potraživanja koja prema njima čini Filip de Silva, nasljednik Petra Pantele.²² I kroz vrijeme trajanja rata Radić je održavao poslovne veze sa svojim sugrađanima, o čem svjedoče i zaduženja napravljena kod Marina Sorkočevića i dubrovačkog suknara Petra Pantele napravljena 1432. godine. Tom prilikom Radić se zadužio na pozamašnu sumu

¹⁹ Deb. Not. vol. XIV, fol. 340, 5. X 1429.

²⁰ HAD: Lettere e Commitione di Levante, vol. XI, fol. 10-10', 22. XI. 1430.

²¹ Pavo Ž i v k o v i ć, "Učešće bosanske vlastele u diobi Konavala", *Prilozi Instituta za istoriju u Sarajevu*, god. XV, br. 16/1979, str. 181-188; I s t i, "Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića", str. 31-53.

²² Deb. Not. XVI, fol. 253, 17. VIII 1434. Div. Not. vol. XIX, fol. 52, 17. VIII 1434.

novca od čak 400 dukata uz rok podmirenja šest mjeseci.²³

Radića Utvičića poslije 1434. godine više ne nalazimo u notarskim knjigama zabilježena kao dužnika, što ne mora značiti da se te godine prekida njegova poslovna aktivnost. Kreditno-trgovinske poslove čini se da je on prenio na svoje nasljednike i bliže srodnike. Tako na primjer 1441. i 1442. godine nalazimo Vukelju Utvičića u poslovnim vezama s Dubrovčanima. Ovaj član roda Utvičića zadužuje se na skromnu sumu od nešto preko 50 dukata kod uglednih dubrovačkim plemića Mihajla Pucića i Sigismunda Đorđića.²⁴ Nije nam posve jasno u kakvom je srodstvu ovaj Vukelja s mnogo poznatijim Radićem Utvičićem, ali da je srodstvo postojalo, to ne sporimo i u to ne sumnjamo, jer se radi o Dubrovčaninu koji živi i radi u Foči kao i drugi članovi Mikočića-Utvičića.

Pod kraj četvrtog i naročito tijekom petog desetljeća 15. stoljeća Radićeva aktivnost svodi se na državničku službu u Foči i Fojnici. U radu dubrovačkih sudskih komisija ili u svojstvu konzula sudjeluje neprekidno nekoliko godina. Prvo njegovo spominjanje u toj službi datira iz 1439. godine i s manjim prekidima traje sve do 1446. godine.²⁵ U jednom slučaju nalazimo ga i na položaju fočanskog kneza, spomenutog u tužbi koju je pokrenuo jedan Dubrovčanin pred sudskim vijećem i knezom dubrovačkim.²⁶

Primjera gdje se Dubrovčani, u bosansko-humskim gradskim naseljima, nalaze na položaju kneza ima dosta tijekom 15. stoljeća. Spomenut ćemo samo one značajnije: Latinica u Srebrenici, Pribisalić u Zvorniku, Radoje Kristić zvani Cocoe u Kreševu, Radmilovići u Cernici, Bogovac Radišić u Cernici i drugi.²⁷

Službu kneza u Foči obnašao je Radić Utvičić u dva navrata, prvi put 1440.

²³ Kod Petra Pantele uzima robu na zajam u vrijednosti od 254 dukata i 19 groša uz rok vraćanja šest mjeseci, a kod Sorkočevića se zadužio na 114 dukata uz isti rok vraćanja (Deb. Not. vol. XV, fol. 168, fol. 168^a, 13. II 1432).

²⁴ Deb. Not. XX. fol. 11, 16. IX 1441; vol. XXI, fol. 108^r, 21. IV 1442.

²⁵ Cons. Minus. vol. VIII, fol. 89, 17. IX. 1439. Nije nam poznato od kuda Desanki K o v a ċ e v i ċ - K o j i ċ podatak da on to čini od 1426. godine, kako to ona navodi u svojoj knjizi *Gradska naselja srednjovjekovne bosanske države*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1978, str. 24.

²⁶ Lam. de For. vol. XVII, fol. 179^r, 5. II 1444.

²⁷ Lam. de For. vol. IX, fol. 42 (1432); Deb. Not. vol. XVIII, fol. 85^r (1438); Lam. de For. vol. XI, fol. 189 (1436); Lam. de For. vol. XVII, fol. 244^r (1444); Div. Not. vol. XXXI, fol. 132^r (1446); Deb. Not. vol. XXIII, fol. 155^r (1448); Lam. de For. vol. XXI, fol. 224 (1447); Deb. Not. vol. XIV, fol. 79^r (1426); fol. 165 (1428); fol. 165^r (1428); fol. 242^r (1428); fol. 368^r (1429); Ibid. vol. XV, fol. 25 (1431); fol. 64 (1431); fol. 64^r (1431); Ibid. vol. XVI, fol. 37^r (1433); Ibid. vol. XVIII, fol. 48^r (1438); Ibid. vol. XX, fol. 107^r (1440); Div. Not. vol. XXXI, fol. 26 (1446); fol. 26^r (1446); fol. 130^r (1446); fol. 132^r (1446). O drugim knezovima i njihovim namještenjima vidjeti kod K o v a ċ e v i ċ - K o j i ċ, "O knezovima u gradskim naseljima", 333-345; M. D i n i ċ, *Za istoriju rudarstva u srednjovjekovnoj Srbiji i Bosni*, knj. I, SANU, Posebna izdanja, knj. 248, Odeljenje društvenih nauka, Beograd 1955; Pavo Z i v k o v i ċ, *Ušćeraj primorskih gradova na ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u XIV i XV stoljeću, Pojava građanske klase i novog plemstva*, Univerzal, Tuzla, 1986.

godine i drugi put 1444.²⁸ Njegov ugled, kao uostalom i svih drugih knezova, bilo da se radilo o domaćim ljudima ili Dubrovčanima, morao je biti na zavidnoj razini. Sasvim sigurno je morao biti jedan od najuglednijih osoba te sredine, kome se može vjerovati i u koga se može pouzdati. Radić Mikočić-Utvičić u svojstvu kneza bio je posrednik između lokalne vlasti u Foči i državne vlasti, bilo da se radi o bosanskoj ili dubrovačkoj.

Knezovi su u Bosni i Humu obnašali posve samostalno svoju funkciju i zaduženje. Osnovna im je zadaća da sudjeluju na sudskim raspravama, najčešće u povodu sporova oko neizmirenih obveza i potraživanja. No i njihova imena, kao što je to slučaj i sa samim Radićem Mikočićem zvanim Utvičić, mogla su se naći u brojnim tužbama Dubrovčana pokrenutih kod dubrovačkog kneza i vlade te mješovitih ili samo dubrovačkih sudova. U svojstvu kneza, zlorabeći položaj, čini se da ni Radić nije bio imun od pljačke i nasilnog oduzimanja imovine. Potvrđuje to slučaj sa Jakšom Božičkovićem, koji ga tereti za nasilno prisvajanje u Foči neke njegove osobne imovine. U svojstvu kneza silom mu je Radić oduzeo dva para odijela, tri užeta, jednu kabanicu, jedan nož, pojas, jedan par donjeg rublja i dva konja, zbog čega je morao odgovarati pred dubrovačkim knezom ser Andrijom Babaljevićem i sucima.²⁹ Što je motiviralo Radića Utvičića na taj neljudski gest i nečasnu radnju, nije nam poznato, no bit će blizu istini činjenica da opljačkani Jakša Božičković nije podmirio neka potraživanja, što je bio najčešći uzrok ovakvih radnji.

U takvim sporovima zaštita se tražila kod dubrovačkog suda unatoč činjenici da je prekršaj napravljen na teritoriju bosanske države. Dubrovčani su kod bosanskih kraljeva uspjeli dobiti autonomiju rada njihova sudstva ili barem rada mješovitog suda kad se radilo o mješovitim sporovima Dubrovčana i domaćih ljudi u Bosni i Humu. Ta činjenica je pripomogla većoj koncentraciji Dubrovčana u njihovim kolonijama po Bosni i Humu, u kojima su njihovi podanici uživali sva prava kao i Dubrovčani u domovini. Ovdje se u slučaju Radića Utvičića jasno vidi da, iako je bio sam čuvar reda i pravne sigurnosti, pribjegava nedozvoljenim bespravnim radnjama i represivnim mjerama, čime je zlorabio položaj i krnjio ugled.

²⁸ Cons. Minus, vol. VIII, fol. 136', 2. III 1440. Desanka K o v a č e v i ć - K o j i ć u svome radu pod naslovom "O knezovima u gradskim naseljima srednjovjekovne Bosne", na strani 335, u grafikonu i napomeni 20 te na strani 337, spominje dvojicu Radića, jednog Milovčića i drugog Utvičića, ne shvaćajući očigledno da je riječ o jednoj te istoj osobi s dva prezimena Mikočić zvan i Utvičić što se najbolje vidi iz nekoliko izvornih podataka koje navodimo: Deb. Not. vol. XIII, fol. 261, 7. II 1421. "Ego Radic Miloveich dictus Utvicieh et Micoch filius ipsius Radic..." fol. 331, 1. X 1429. "Ego Radic Miloveich Utvicieh, Nos Radoc et Micoch filii dicti Radic..."

²⁹ Lam. de Foris, vol. XVII, fol. 179', 5. II 1444.

Knez je, bez sumnje, po svojim ovlastima i zaduženjima mogao i trebao imati uvid u cjelokupne lokalne prilike, odlazeći često na lice mjesta u pojedinim prekršajima i nedozvoljenim radnjama. Nije onda čudo da se dubrovačka vlada obraća knezu, u kom svojsvu je bio i Radić Utvičić, kad god je za to imala potrebe zbog raznoraznih sporova. Od njega je primala izvješća redovito i onda ih notirala u posebnim notarskim knjigama i odlukama Vijeća. Kad god je dubrovačka vlada upućivala svoje poklisare na dvor kralja ili oblasnih gospodara, davala im je instrukcije da se obrate za pomoć i usluge knezovima koji su Dubrovčani podrijetlom i koji su u njihovoj službi. Takav slučaj je bio i s poslanstvom upućenim vojvodi Sandalju, kome je data instrukcija da prvo navrate knezu Foče Radiću Mikočiću-Utvičiću radi dobivanja novčane pomoći i savjeta.³⁰ U svojstvu kneza Foče Radić Utvičić obavlja i razne druge poslove, među kojima najčešće one trgovinske prirode, kao i razne transakcije za interese Dubrovčana ili oblasnih gospodara na čijim teritorijima je obavljao kneževsku ili konzulsku funkciju.

Sam položaj kneza, koji je ob služivao i uživao Radić Utvičić i njegov sin Mikoč, značio je svrstavanje u određeni viši društveni položaj. Za njih, kao i za druge Dubrovčane u Bosni, bila je to odskočna daska za daljnja napredovanja i stjecanje materijalnih dobara. Kad se radilo o značajnim poslovima, kakvi su pored ostalih bila posredovanja u konavoskom ratu. Dubrovačka vlada ih je bogato obdarivala. Veće prisustvo Dubrovčana u Bosni prisiljavalo je dubrovačku vladu da potraži i određeni broj provjerenih iskusnih i autoritarnih osoba njihovih građana koji mogu biti na usluzi i zadovoljiti sva traženja dubrovačkih podanika koji su živjeli i djelovali po kolonijama u bosansko-humskim gradskim naseljima 14. i 15. stoljeća. Najčešće su im morali pružiti zaštitu i pomoć u njihovim trgovinskim poslovima ili biti pri ruci kod zastupničkih veza s bosanskim vlastima.

Budući da su Dubrovčani koji žive kraće ili duže vrijeme u bosansko-humskim gradskim naseljima uživali svu sudsku autonomiju, imali su zaseban pravni položaj, koji se očituje kroz autonomiju sudske vlasti što su je obnašali sudski kolegiji s konzulom na čelu nad članovima dubrovačkih kolonija. U svojstvu i jedne i druge funkcije nalazimo članove roda Utvičića u Foči, i to u razdoblju od nekoliko godina od 1439. do 1446. godine (otac Radić i sin Mikoč Utvičić).³¹ Radića i Mikoča Utvičića, kao uostalom i sve druge dubrovačke konzule u Bosni i Humu, imenovao je knez i Malo vijeće u Dubrovniku ovlašteno od Velikog vijeća. Bile su to najprikladnije osobe iz redova plemstva, no, ukoliko u određenom mjestu, kao što je i Foča, nije bilo predstavnika tog društvenog sloja,

³⁰ Lett. di Lev. vol. XI, fol. 10', 22. XI 1430.

³¹ Cons. Minus, vol. VIII, fol. 89 (1439); vol. IX, fol. 177' (1443) vol. X, fol. 41 (1444); vol. X, fol. 48; fol. 51 (konzul u Fojnici 1444); vol. XI, fol. 53^a (1446).

onda su ih imenovali i iz redova najuglednijih dubrovačkih građana te njihove kolonije, kakav je slučaj s Radićem i Mikočem Utvičićem. Slično je bilo i s dubrovačkim sudcima.

Obnašajući položaj konzula, pa i suca, u Foči Radić Utvičić redovito je slao izvješća svojoj vladi u Dubrovnik o radu sudskih kolegija. Od nje su primane instrukcije za rad. Presude koje je dubrovačka vlada dobijala od sudaca i konzula unosila je u posebne sudske knjige. Posrednici u tim poslovima prenošenja poruka i odluka bili su poklisari ili kuriri. Kako je uživao veliki ugled, kako u Foči i šire u Bosni tako i u Gradu podno Srđa Radić Utvičić je šest puta biran za konzula Foče, što je svojstveno samo nekolicini uglednih Dubrovčana koji su živjeli i radili u Bosni i Humu. U red tako uglednih, osim Radića Utvičića, treba ubrojiti Vukca Muru, konzula u Visokom, koji je također pet puta biran na taj položaj, Budislava Slavkovića koji je čak 18 puta konzul, i brojne druge.³²

Radić Utvičić, kao uostalom i svi Dubrovčani u njihovim kolonijama po Bosni i Humu, kupovali su ili pravili kuće u kojima su obitavali. Radić Utvičić je sa cjelokupnom svojom obitelji živio u takvoj kući u Foči za koju nismo sigurni da li ju je pravio ili kupio. Iz toga se daje zaključiti da je Radić Dubrovčanin s bogatom i plodnom kako gospodarskom tako i upravno-političkom aktivnošću. Sama ta činjenica da Dubrovčani prave ili kupuju kuće u Bosni i Humu, rječito govori da su tamo ostajali duže živjeti, neki čak i do smrti, kakav je slučaj sa članovima obitelji Utvičića, a osobito Mikoč sin Radića. Orođeni s Tezalovićima, uglednim predstavnikom novog bosanskog plemstva, stvarali su preduvjete sigurnog življenja na tlu Bosne, ostajući pritom građani Dubrovačke Republike. Lanac masovnog naseljavanja Dubrovčana u Bosni i Humu i njihovo zadržavanje zaustavljeni su barem donekle zaposjedanjem Bosne od strane Turaka, koji su taj val migracijskih kretanja ne potpuno prekinuli i zaustavili, već umanjili samo na neko stanovito vrijeme do konsolidiranja potpune turske vlasti.

Radić Utvičić i brojni drugi Dubrovčani koji žive i djeluju u Bosni i Humu nosili su sobom osnovne značajke evropske civilizacije i kulture sa kojom se Bosna i Hum sučeljavaju ponajprije zaslugom Dubrovčana. Osim poslovnih i upravno-pravnih navika i novina koje su oni i članovi njegova roda, kao i drugi Dubrovčani u Bosni, unijeli su oni i svoje običaje, kulturu, razonodu, oblačenje i niz drugih popratnih pojava svakodnevice. U mozaiku miješanja evropske kulture s bosanskom jedan kamenčić svakako pripada i rodu Utvičića. Tako su migracijska kretanja iz pravca Dubrovnika ka sjeveru nosila sa sobom krupne promjene u bosansko-humsko društvo, koje prije svega zahvaljujući Dubrovčanima dolazi u dodir sa zapadnoevropskom civilizacijom. Jednako tako zasluga pripada i drugim gradovima hrvatskog primorja, iz kojih također, u manjem ili većem broju, trgovci

³² K o v a č e v i ć - K o j i ć, *Gradska naselja*, 231.

i obrtnici preplaviše gradska naselja srednjovjekovne Bosne i Huma. Tako se i bosansko-humsko društvo uključuje u sve procese evropske civilizacije. Primjer roda Utvičića samo je jedan u nizu drugih o sročavanju s domaćim ljudima, na koje su sasvim sigurno izvršili snažan utjecaj u gospodarskom, političkom, društvenom i kulturnom razvoju. Migracija Utvičića u nizu drugih ostavila je dubok trag na cjelokupan život Foče, Fojnice a sigurno i drugih mjesta, među kojima treba spomenuti Višegrad, gdje se također osjećaju plodovi njihova djelovanja.

Pavo Živković: DUBROVNIK FAMILY MIKOČIĆ-UTVIČIĆ IN BOSNIA IN THE 15TH CENTURY

S u m m a r y

The development of mining and credit trade in Bosnia during the 14th c. and especially in the 15th c. attracted a number of people from Dubrovnik to Bosnian mining and trading centres in order to live and work there. Among those were the members of the family Mikočić-Utvičić originally from Dubrovnik. Some of their members lived and worked in Foča where they were dukes, consuls, judges and held other functions in numerous Dubrovnik colonies and towns of medieval Bosnia and Hum. Although they lived in Foča, their activities spread to other towns in Bosnian and Hum in the lands of Pavlović and Kosača.

They intermarried with prominent local families, such as the family Tezalović, people who were respected at the court of duke Pavle Radenović and then of the his sons, Petar and Radosav Pavlović.

Their presence and their activities contributed to the transfer of the influence of Dubrovnik in culture, government, trade and other segments of life, which had reached the town under Mount Srđ from the West and spread to Bosnia from there through such mediators.

The most prominent member of this family who lived and worked in the Dubrovnik colony in Foča was Radić Utvičić-Mikočić who held the positions of duke, consul and judge in Foča and was also an intermediary in important negotiations between the government of Dubrovnik and Pavlović concerning some important matters of economy, even in buying and extending the lands of the Republic of Dubrovnik in Konavle.

This urban family from Dubrovnik was engaged in extensive credit trading, both with the citizens of Dubrovnik and the local people who thus took part in the flow of economy in Bosnia. They supplied Dubrovnik traders with profitable goods, primarily precious metals and other trade goods. This family was one in a long series of migrations from the south to the north, from Dubrovnik to Bosnia and Hum, of whom there were many in that period.